

**ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶԻ ՏԱՐԱԲՆԱԿԵԾՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՀԻՄՆԱԽՆՂԻՐՆԵՐԸ՝
ՊԱՅՄԱՆԱՎՈՐՎԱԾ ՏԵՂԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆՆԵՐԻ ՏԵՂԱԲԱՇԽՄԱՄԲ**

Հոդվածում ներկայացված են Շիրակի մարզի տարաբնակեցման համակարգի և բնակավայրերի տարածքային կազմակերպման հիմնախնդիրները՝ պայմանավորված տարաբնակեցման համակարգի տեղային կենտրոնների տեղաբաշխմամբ, ինչպես նաև բնական-աշխարհագրական գործոններով և ժողովրդագրական իրավիճակով: Ուսումնասիրվել են տարածական պլանավորման փաստաթղթերի՝ մարզին առնչվող առանձին դրույթներ: Վերլուծության արդյունքում բացահայտվել են մարզի տարաբնակեցման համակարգի առավել խոցելի տարածաշրջանները և ներկայացվել են որոշ առաջարկություններ մարզի ավելի արդյունավետ տարածքային կազմակերպման վերաբերյալ:

Առանցքային բառեր. Շիրակի մարզ, տարաբնակեցում, ժողովրդագրություն, տրանսպորտային ենթակառուցվածքներ, բնակավայր, տարաբնակեցման գլխավոր նախագիծ, գլխավոր հատակագիծ:

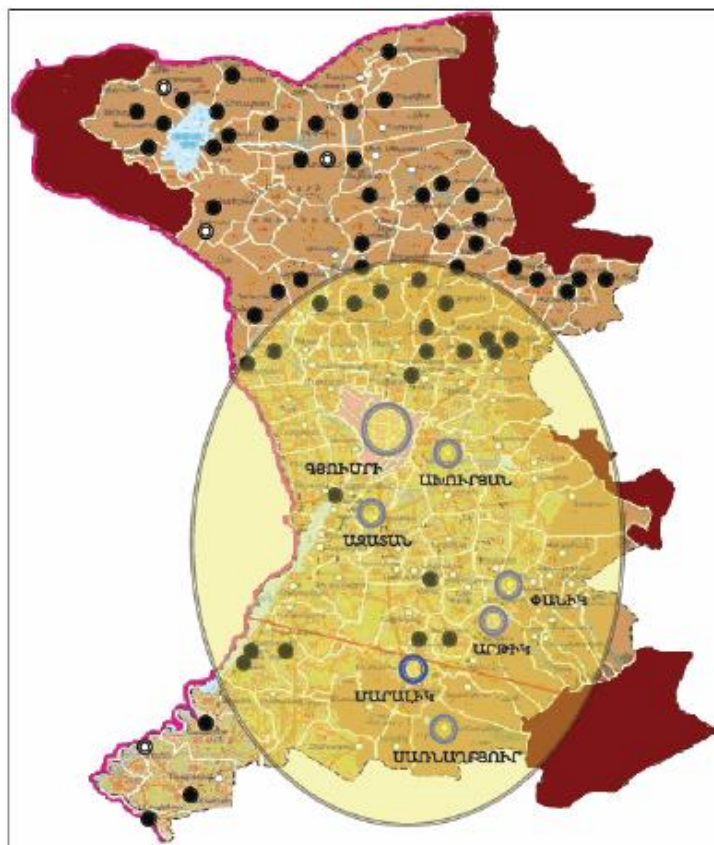
Շիրակի մարզի տարածքը կազմում է 2680,3 քառ.կմ: Դրա ավելի քան 73 տոկոսը ուրբանիզացված տարածքներ են: Մնացած՝ նախկինում համայնքների վարչական սահմաններից դուրս գտնվող տարածքները հիմնականում բարձրադիր գոտիներն են: Մարզի հյուսիսարևմտյան հատվածում դրանք Եղնախաղի լեռներն են, հյուսիս-արևելքից՝ Ջավախքի և Բազումի լեռները, իսկ հարավ-արևելքից՝ Արագած լեռան բարձրադիր լանջերը: Ըստ այդմ՝ մարզի բնակավայրերը հիմնականում տեղաբաշխված են Շիրակի դաշտում, Աշոցքի սարահարթում և Շիրակի լեռների ցածրադիր ու միջին բարձրություններում:

Չնայած մարզի 131 բնակավայրերից 86-ը լեռնային կամ բարձրլեռնային են [1], այդուհանդերձ դրանց բնորոշ է փնջային և համեմատաբար հավասարաչափ տեղաբաշխումը մարզի ուրբանիզացված տարածքներում: Միաժամանակ, բնակավայրերի բարձունքային նիշերը շոշոփելի ազդեցություն են թողնում դրանց մարդաշատության ցուցանիշի վրա: Այսպես, եթե լեռնային կամ բարձրլեռնային բնակավայրերի ցանկերում չընդգրկված 45 բնակավայրերի միջին բնակչությունը կազմում է 1053 մարդ, ապա 47 լեռնային բնակավայրերում այդ թիվը կազմում է 735, բարձրլեռնային 39 բնակավայրերում՝ 426 մարդ [2]:

Էլ ավելի մտահոգիչ են բնակավայրերի մարդաշատության ցուցանիշներն ըստ առանձին տարածաշրջանների: Մարզում առկա է մշտական բնակչություն չունեցող 4 բնակավայր, որոնցից 3-ը (Արավետ, Դարիկ, Լորասար) Ամասիայի տարածաշրջանում են, 1-ը՝ Մարալիկի (Խարկով): Մարզի ևս 48 բնակավայրերի բնակչությունը պակաս է 500 մարդուց, ընդ որում

Գյումրիի տարածաշրջանի 36 բնակավայրերից այդ ցուցանիշն ունեն 8-ը (22 տոկոսը), Աշոցքի տարածաշրջանի 25 բնակավայրից՝ 19-ը (76 տոկոսը): Ամասիայի տարածաշրջանի 26 բնակավայրերից 500-ից ավելի բնակչություն ունեն ընդամենը 6-ը: Այդ առումով քիչ թե շատ բարվոք վիճակում են Արթիկի և Մարալիկի տարածաշրջանները (նկ. 1.):

Քարտեզից (նկ. 1.) ակնհայտ է նաև, որ վերը նշված ցուցանիշների հիմնական պատճառը տարաբնակեցման համակարգի տեղային կենտրոնի գործառույթներն իրականացնելու կարողունակ՝ 3000-ից ավելի բնակիչ ունեցող բնակավայրերի (Գյումրի, Ախուրյան, Ագատան, Արթիկ, Մարալիկ, Փանիկ, Սառնաղբյուր) տեղաբաշխումն է մարզի տարածքում: Վերջիններս գտնվում են մարզի կենտրոնական և հարավարևելյան գոտիներում, և դրանց ազդեցության տիրույթից (մինչև 0,5 ժամ հասանելիություն) դուրս են մնում ինչպես հյուսիսային, այնպես էլ հարավարևմտյան հատվածներում գտնվող՝ մինչև 500 բնակիչ ունեցող բնակավայրերի գերակշիռ մասը և մշտական բնակիչ չունեցող բոլոր բնակավայրերը:

ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

- Մշտական բնակիչ չունեցող բնակավայրեր
- 500-ից ավելի բնակիչ ունեցող բնակավայրեր
- 3000-ից ավել բնակիչ ունեցող բնակավայրեր
- Նախկինում համայնքների վարչական սահմաններից դուրս գտնվող /չուրբանիզացված/ տարածքներ

Նկ.1. Շիրակի մարզի բնակավայրերի տարածքային տեղաբաշխումը

Խորհրդային տարիներին պետության կողմից որոշակի քայլեր են ձեռնարկվել այդ տարածաշրջաններում տարաբնակեցման համակարգի տեղային կենտրոններ կամ նոր քաղաքային բնակավայրեր ձևավորելու ուղղությամբ: Մասնավորապես, հյուսիսային հատվածում տեղային կենտրոնների գործառնությունները վերապահվել էին Ամասիային և Աշոցքին, իսկ հարավ-արևմուտքում այդ խնդիրն իր վրա կարող էր վերցնել Արագածոտնի մարզի հյուսիս-արևմուտքում տեղաբաշխված Արագածավանը, որի հաշվառված բնակչությունը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ նույնիսկ ավելին է, քան տարածաշրջանային կենտրոն հանդիսացող Թալին քաղաքինը (համապատասխանաբար 5912 և 5733 մարդ) [2]:

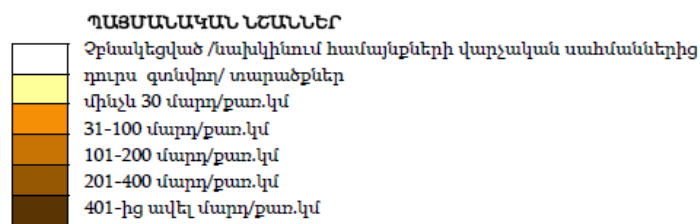
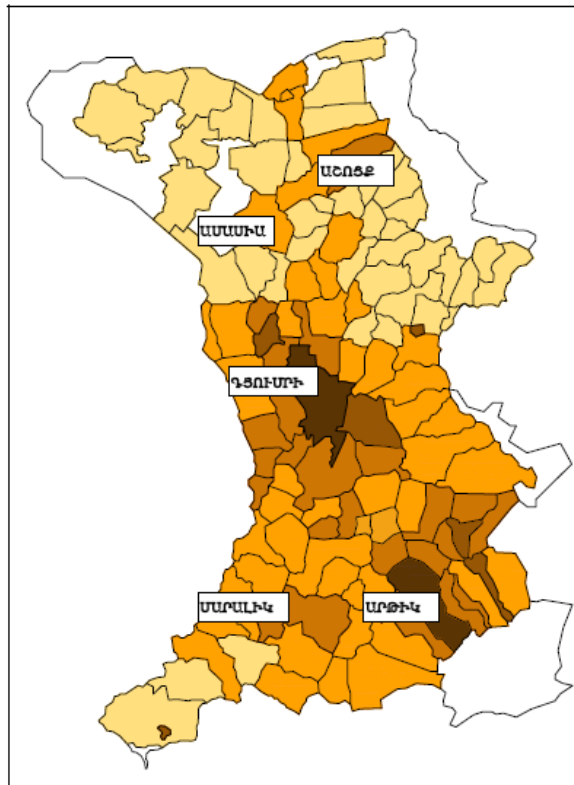
Միաժամանակ, Ամասիայի հաշվառված բնակչությունը ներկայումս կազմում է 2210, Աշոցքինը՝ 2491 մարդ, այսինքն՝ դրանք դեռևս վերջնականապես չեն ձևավորվել որպես տարաբնակեցման համակարգի տեղային կենտրոններ:

Մարզի առանձին տարածաշրջաններում բնակչության խտության ցուցանիշները ևս, ի շարս բնական-աշխարհագրական և այլ գործոնների, մեծապես պայմանավորված են տեղային կենտրոնների տեղաբաշխման առանձնահատկություններով (նկ. 2.):

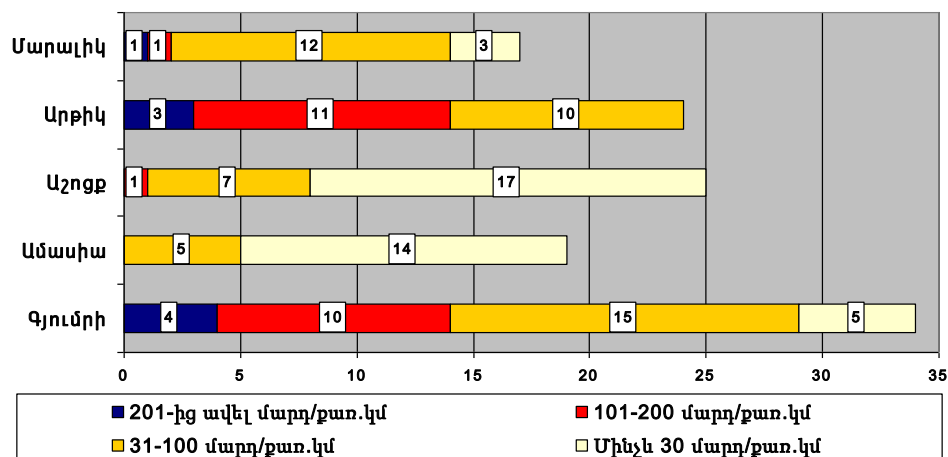
Նախկինում համայնքների վարչական սահմաններից և ուրբանիզացման գործընթացներից դուրս գտնվող՝ մարզի տարածքի մոտ 27 տոկոսը հաշվարկներից հանելու պարագայում մարզի տարածաշրջաններում ըստ բնակչության խտության ցուցանիշների համայնքների թվաքանակը ներկայացված է դիագրամում:

Ըստ այդմ՝ բնակչության խտության ցուցանիշները կարելի է բավարար համարել միայն Արթիկի տարածաշրջանի համայնքների պարագայում, որտեղ այն ավելին է, քան 30 մարդ/քառ.կմ:

Բոլորովին հակառակ պատկերն է Ամասիայի և Աշոցքի տարածաշրջանների համայնքների գերակշիռ մասում: Այսպես, Ամասիայի տարածաշրջանի համայնքների 74 տոկոսում (տարածքի մոտ 76 տոկոսը) և Աշոցքի տարածաշրջանի համայնքների 68 տոկոսում (տարածքի մոտ 66 տոկոսը) բնակչության խտության ցուցանիշները պակաս են նվազագույն շեմից: Հարկ է նշել, որ Գյումրիի տարածաշրջանի այն 5 համայնքները (Լեռնուտ, Կարմրաքար, Կրաշեն, Մեծ Սարիար, Փոքրաշեն), որտեղ ևս բնակչության խտության անբավարար ցուցանիշ է, անմիջականորեն սահմանակից են Աշոցքի տարածաշրջանի համարժեք իրավիճակում գտնվող համայնքներին, իսկ Մարալիկի տարածաշրջանի 3 համայնքները (Բագրավան, Հայկաձոր, Սարակապ) տեղաբաշխված են մարզի հարավ-արևմուտքի թույլ յուրացված գոտում:

Նկ. 2. Բնակչության խտության ցուցանիշները Շիրակի մարզի համայնքներում

Դիագրամ. Համայնքների թվաքանակը մարզի տարածաշրջաններում ըստ բնակչության խտության ցուցանիշների

Մարզի տարածաշրջաններում յուրացվածության աստիճանը բնորոշվում է ոչ միայն բնակչության խտության, այլև տարբեր ենթակառուցվածքներով հագեցվածության ցուցանիշներով: Մասնավորապես, տարածքային համաչափ զարգացման համար էական նշանակություն ունեցող՝ տրանսպորտային ցանցի խտության ցուցանիշները ևս մարզի տարածաշրջաններում էականորեն տարբեր են: Քանի որ ՀՀ ավտոմոբիլային ճանապարհների անվանացանկերում դրանք հաշվառված չեն ըստ համայնքների վարչական սահմանների [3], սույն ուսումնասիրության շրջանակներում որպես տրանսպորտային ցանցի խտության ցուցանիշ է ընդունված ոչ թե միավոր տարածքի վրա ճանապարհային ցանցի երկարությունը (կմ/քառ.կմ), այլ համայնքների վարչական սահմաններում գտնվող՝ տրանսպորտային հողերի տոկոսն ընդհանուր տարածքից:

Նշված մեթոդաբանությամբ կատարված հաշվարկների արդյունքները ներկայացված են աղյուսակում, իսկ տրանսպորտային ցանցի խտության ցուցանիշներն ըստ համայնքների՝ նկ. 3-ում: Հարկ է նշել, որ հանրապետության հողային հաշվեկշռով (առանց Երևան քաղաքի և նախկինում համայնքների վարչական սահմաններից դուրս գտնվող տարածքների) տրանսպորտային հողերը կազմում են ընդհանուրի 0,47 տոկոսը [4]:

Աղյուսակ

Մարզի համայնքներում տրանսպորտային հողերի տոկոսն ընդհանուրից ըստ տարածաշրջանների

Տարածաշրջան		Վարչական տարածք, հա	Տրանսպորտի հողեր, հա	Տրանսպորտի հողերի տոկոսն ընդհանուրից
1	Գյումրի	56804	1089,74	1,92
2	Ամասիա	40485	75,68	0,19
3	Աշոցք	37526	86,12	0,23
4	Արթիկ	35121	145,01	0,41
5	Մարալիկ	41197	272,17	0,66
Ընդամենը		211133	1668,72	0,79

Բերված թվերը, ինչպես նաև նկ. 3-ը ցույց են տալիս, որ եթե Գյումրիի տարածաշրջանում տրանսպորտային հողերի տոկոսն ավելի քան 4 անգամ գերազանցում է հանրապետության միջին ցուցանիշը, ապա Ամասիայի և Աշոցքի տարածաշրջաններում դրանք շոշափելիորեն պակաս են: Հանրապետության միջին ցուցանիշին համադրելի ցուցանիշներ ունեն Արթիկի և

Մարալիկի տարածաշրջանները: Ընդ որում մարզի հարավ-արևմուտքի համեմատաբար թույլ յուրացված տարածաշրջանում տրանսպորտի հողերի համեմատաբար բարձր տոկոսը պայմանավորված է այդ տարածաշրջանում երկաթուղային տրանսպորտի հողերի առկայությամբ:

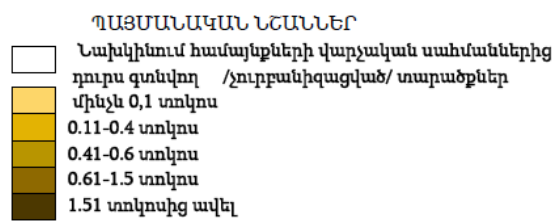
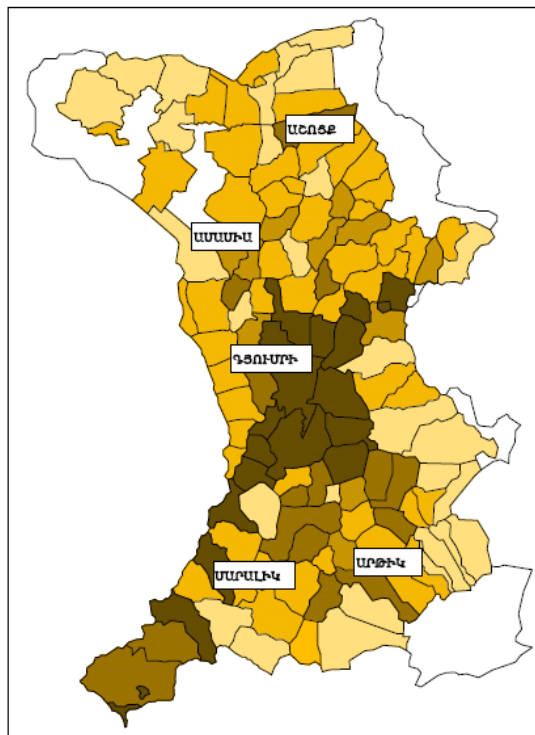
Ամասիայի տարածաշրջանի՝ տարաբնակեցման համակարգի փնջային օղակներից որոշակիորեն մեկուսացված, գերակշիռ մասով նաև փակուղային դիրք ունեցող Շաղիկ, Գառնառիճ, Եղնաջուր, Ծաղկուտ, Լորասար, Ջորակերտ, Դարիկ, Պաղակն, Բերդաշեն, Զարիշատ, Երիզակ, Գտաշեն, Կամխուտ բնակավայրերից ամենամեծի՝ Ծաղկուտի հաշվառված բնակչության թիվը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ կազմել է ընդամենը 267 մարդ [2], ինչը խոսում է այդ տարածաշրջանում տարաբնակեցման համակարգի և ընդհանրապես կենսամիջավայրի բացակայության մասին: Նույն պատկերն է մարզի արևելյան հատվածում գտնվող Ջորաշեն, Կաքավասար, Սարապատ, Փոքր Սարիար և Բաշգյուղ բնակավայրերի խմբի պարագայում, որտեղ «ամենախոշոր» բնակավայրը Ջորաշենն է՝ 243 բնակչով:

Ակնհայտ է, որ պետության մակարդակում անհապաղ և նպատակաուղղված քայլեր պետք է ձեռնարկվեն այդ տարածաշրջանների հիմնախնդիրները կարգավորելու ուղղությամբ: Իհարկե, չի կարելի ասել, թե չեն մշակվում տարածքային համաչափ զարգացմանը միտված ծրագրեր: Մասնավորապես, ՀՀ տարաբնակեցման գլխավոր նախագծով [5] առաջարկվել է հենակետային (տեղային) կենտրոն կազմավորել Ամասիա-Աշոցք հատվածում (նկ. 4): Քարտեզից (նկ. 4) երևում է նաև, որ այդ նախագծով առաջարկվող «Հյուսիս-Հարավ» ավտոմայրուղու ծրագիծն արմատապես տարբերվում է ներկայումս իրականացման փուլում գտնվող նախագծից:

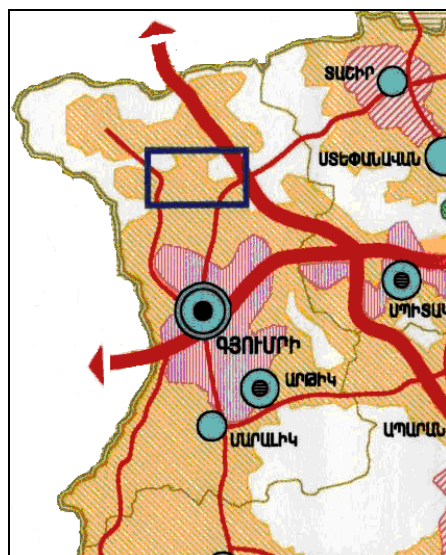
Տարաբնակեցման գլխավոր նախագծում առաջարկություններ կան նաև մարզի ռեկրեացիոն համակարգի տարածքային կազմակերպման վերաբերյալ:

Մարզի տարածքային կազմակերպման խնդիրներին որոշակի անդրադարձ կա նաև Գյումրի քաղաքի գլխավոր հատակագծում: Բացի այդ, մարզի 2010-2013թթ. սոցիալ-տնտեսական զարգացման ծրագրի 8-րդ՝ «Քաղաքաշինություն» բաժնում, ի թիվս այլ միջոցառումների, ներառված է նաև համայնքների գլխավոր հատակագծերի մշակման ժամանակացույցը, համաձայն որի՝ նախատեսվել է 4 տարվա ընթացքում մշակել 5-ական համայնքի գլխավոր հատակագիծ [6]: Այսուհանդերձ, հստակեցված չէ, թե ինչ հիմնավորումներով են ընտրվել այդ 20 համայնքները և ինչպիսի ազդեցություն կարող է ունենալ դրանց մշակումը մարզի տարածքային համաչափ զարգացման հրամայականի առումով:

Համաձայն «Հայաստանի Հանրապետության տարածքային զարգացման հայեցակարգի» [7]՝ աղքատության մակարդակը Շիրակի մարզում 2010թ. եղել է ամենաբարձրը՝ 30,6 տոկոս (հանրապետության միջինը՝ 23,5 տոկոս), իսկ 1 շնչի հաշվով ենթակառուցվածքների ոլորտում պետական ներդրումները՝ ամենացածրը:

Նկ. 3. Մարզի համայնքներում տրանսպորտային ցանցի խտությունը

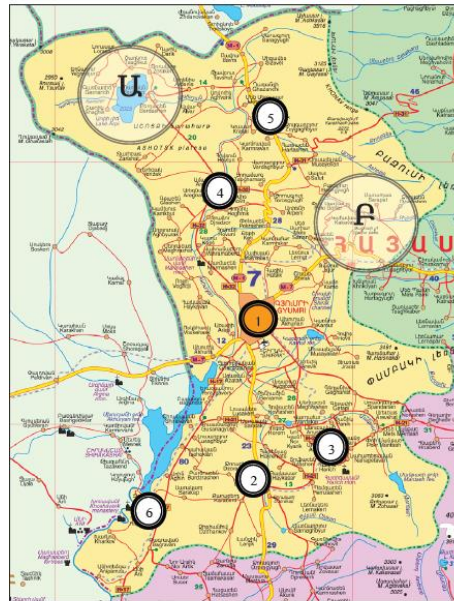
Նկ.4. Մարզի հեռանկարային հատակագծային սխեմայում տարաբնակեցման համակարգի հենակետային կենտրոնի տեղաբաշխման առաջարկությունն ըստ ՀՀ տարաբնակեցման գլխավոր նախագծի

Գրեթե նույն պատկերն է գյուղատնտեսության և կապիտալ ներդրումների բնագավառներում, ինչը խոսում է այն մասին, որ պետական ներդրումային քաղաքականությունը դեռևս չի պայմանավորվում տարածքային համաչափ զարգացման հրամայականներով:

Եզրակացություններ և առաջարկություններ

1. Տարաբնակեցման համակարգի տեղային կենտրոնների առկա տեղաբաշխումը Շիրակի մարզում լրջագույն մարտահրավեր է տարածքային հավասարակշռված զարգացմանը, քանի որ մարզի հյուսիսային, արևելյան, մասնակիորեն նաև հարավարևմտյան հատվածներում (մարզի ուրբանիզացված տարածքների մոտ 30 տոկոսը) տեղային կենտրոնների բացակայության և բնակավայրերի՝ մարդկանց փոքր թվի պայմաններում դրանք ավելի խոցելի են դառնում: Հանրային ծառայություններից օգտվելու սահմանափակ հնարավորությունները, աղքատության բարձր մակարդակը, բնակչության խտության՝ բարենպաստ կենսամիջավայրին բնորոշ ցուցանիշից ցածր լինելը, վերջապես տրանսպորտային ցանցի անբավարար վիճակը հանգեցնում են բնակչության արտահոսքի և խոցելիության ավելի բարձր մակարդակի: Առկա հիմնախնդիրների լուծման համար անհրաժեշտ է՝
  - գնահատել Աշոցքի և Ամասիայի տեղային կենտրոնի գործառույթների (հանրային ծառայությունների) առկա մակարդակը և պետության կողմից սուբսիդավորել «պակասող օղակների» լրացման աշխատանքներն այն նկատառումով, որ դրանք տեսանելի ապագայում կարողանան իրենց վրա վերցնել բնակչությանը մատուցվող ծառայությունների ամբողջական շրջանակը.
  - համարժեք մոտեցում ցուցաբերել մարզի հարավարևմտյան հատվածի համար՝ որպես հեռանկարային տեղային կենտրոն դիտարկելով Ջրափի բնակավայրը՝ նկատի ունենալով վերջինիս աշխարհագրական դիրքը, երկաթուղու և միջպետական ավտոմայրուղու նկատմամբ հասանելիությունը, բնակչության թվաքանակը և աճման միտումները.
  - ինչպես Արփի լճի շրջակայքի, այնպես էլ մարզի արևելյան հատվածի թույլ յուրացված տարածաշրջանների համար մշակել միջհամայնքային համագործակցության և սոցիալական, արտադրական ու ինժեներատրանսպորտային ենթակառուցվածքների զարգացման և շղթայական տեղաբաշխման այլընտրանքային մոդելներ՝ նկատի ունենալով, որ այդ տարածաշրջաններում տեսանելի ապագայում որևէ բնակավայր չի կարող իր վրա վերցնել տեղային կենտրոնի գործառույթների իրականացումը (նկ.5.):

ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

- Տարաբնակեցման համակարգի տարածաշրջանային կենտրոն-Գյումրի
- Տեղային կենտրոններ- 2.Մարալիկ, 3.Արթիկ, 4.Ամասիա, 5.Աշոցք, 6.Զբալիկ.
- Միջհամայնքային համագործակցության տարածքներ. Ա.Շաղիկ, Գառնատիճ, Եղնաջուր, Մաղկուտ, Լորասար, Զորակերտ, Դարիկ, Բերդաշեն, Պաղակն. Բ.Ջորաշեն, Սարապատ, Կարավասար, Փոքր Սարիար, Բաշյուղ.

Նկ. 5. Շիրակի մարզի տարածքային կազմակերպման առաջարկվող մոդել

2. Քննարկման առարկա դարձնել տարածական պլանավորման փաստաթղթերով նախատեսված միջոցառումների գործնական իրականացումը և ըստ այդմ կատարել համապատասխան շտկումներ, փոփոխություններ և լրացումներ (կամ փաստաթղթերում, կամ իրականացվող ծրագրերում): Գլխավոր հատակագծեր մշակել ոչ թե առանձին համայնքների, այլ դրանց խմբերի համար՝ առկա հիմնախնդիրների համալիր լուծումներ ապահովելու նկատառումով: Որպես գլխավոր հատակագծերի մշակման գերակայություններ դիտարկել եզրակացությունների 1-ին կետում նշված տարածաշրջանները:

Նշված առաջարկությունների իրականացումը թույլ կտա կանխարգելել Շիրակի մարզի հյուսիսային, արևելյան և հարավարևմտյան տարածաշրջանների բնակավայրերի հետընթացը և կձևավորի նախադրյալներ դրանց հետագա հավասարակշռված զարգացումն ապահովելու, մարզի տարաբնակեցման համակարգը բարելավելու համար:

С.А.Товмасын

ПРОБЛЕМЫ СИСТЕМЫ РАССЕЛЕНИЯ ШИРАКСКОЙ ОБЛАСТИ, ОБУСЛОВЛЕННЫЕ РАСПОЛОЖЕНИЕМ МЕСТНЫХ ЦЕНТРОВ

Представлены проблемы системы расселения и территориальной организации поселений Ширакской области, обусловленные расположением местных центров системы расселения, а также природно-географическими факторами и демографической ситуацией. Исследованы отдельные положения документов территориального планирования относительно области. На основе анализа выявлены наиболее уязвимые зоны

системы расселения и представлены некоторые предложения, направленные на формирование более эффективной территориальной организации области.

Ключевые слова: Ширакская область, расселение, демография, транспортные инфраструктуры, поселение, территориальная организация, генеральный проект расселения, генеральный план.

S.A.Tovmasyan

PROBLEMS OF SHIRAK MARZ SETTLEMENT SYSTEM DUE TO THE SITUATION OF TERRITORIAL CENTERS

The problems of settlement system and populated areas territorial organization of Shirak Marz due to the situation of territorial centers of settlement systems, as well as - natural and geographical factors and demographic situation are given. Certain provisions of spatial planning documents concerning Shirak Marz are studied. Based on the analysis the most vulnerable areas of the settlement system are revealed and some suggestions for the formation of a more efficient territorial organization of the Shirak Marz are given.

Keywords: Shirak Marz, settlement, demography, transportation infrastructures, habitation, territorial organization, settlement, general plan of settlement, master plan.

Գրականություն

1. **Հայաստանի** Հանրապետության բնակավայրերն ըստ բարձունքային նիշերի դասակարգելու մասին. ՀՀ կառավարության 27.11.1998թ. թիվ 756 որոշում// ՀՀՊՏ. 1998.12.22/31(64):
2. **Հայաստանի** Հանրապետության մարզերը և Երևան քաղաքը թվերով/ ՀՀ Ազգային Վիճակագրական Ծառայության կայքէջ. URL: http://www.armstat.am/file/article/marz_11_34.pdf:
3. **Ընդհանուր** օգտագործման պետական ավտոմոբիլային ճանապարհների պետական կառավարման մարմին սահմանելու, ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային ճանապարհների հաստատելու, ՀՀ կառավարության 14.04.2005 թ. թիվ 475-Ն և 16.10.1997 թ. թիվ 445 որոշումներն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին. ՀՀ կառավարության 10.01.2007թ. թիվ 112-Ն որոշում// ՀՀՊՏ. 2008.03.05/14(604):
4. ՀՀ հողային ֆոնդի առկայության և բաշխման վերաբերյալ 2009 թ. հաշվետվության (հողային հաշվեկշռի) մասին. ՀՀ կառավարության 23.09.2009թ. թիվ 1095-Ն որոշում/ ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի կայքէջ. URL: http://www.cadastre.am/page/land_balance:
5. **Տարածական** պլանավորման փաստաթղթեր. ՀՀ տարաբնակեցման գլխավոր նախագիծ/ ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության կայքէջ. URL: <http://www.mud.am/maps/tarebnak.pdf>:
6. ՀՀ Շիրակի մարզի 2010-2013 թթ. սոցիալ- տնտեսական զարգացման ծրագիր/ ՀՀ Շիրակի մարզպետարանի կայքէջ. URL: <http://shirak.gov.am/development-plan/>:
7. **Իրավական** ակտեր. Հայեցակարգեր. ՀՀ տարածքային զարգացման հայեցակարգ/ ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության կայքէջ. URL: <http://www.mta.gov.am/hy/conceptions/>:

Աշխատանքը իրականացված է ՀՀ պետական բյուջեից գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության բազային ֆինանսավորմամբ «ՀՀ ճարտարապետական և շինարարական համալիրների կայուն զարգացման ուղիների բացահայտում, ճշգրտում, ներդրման առաջարկությունների և հանձնարարականների մշակում՝ մշտական մոնիտորինգի կիրառմամբ» ծրագրի շրջանակներում:

Թովմասյան Սարգիս Արիստակեսի, ճ.թ. (ՀՀ, ք. Երևան)-ԵՃՇՊՀ Քաղաքաշինության ամբիոնի ասիստենտ, ճարտարապետության ֆակուլտետի դեկանի տեղակալ, հեռ.քց. (091)427599, e-mail: tosar@mail.ru

Товмасын Саргис Аристаркесович, канд.архит. (РА, г.Ереван) - ЕГУАС, ассистент кафедры Градостроительства, зам.декана архитектурного факультета, тел. моб.: (091)427599; e-mail: tosar@mail.ru

Tovmasyan Sargis Aristakes, doctor of Philosophy (Ph.D) in Architecture (RA, Yerevan)- YSUAC, chair of Civil Engineering, assistant, faculty of Architecture; vice-dean, cell phone: (091)427599; e-mail: tosar@mail.ru

Ներկայացվել է՝ 29.03.2013թ.

Ընդունվել է տպագրության՝ 04.04.2013թ.